

development within the information and knowledgeable society. Epistemological, methodological and value-semantic interaction potential of educational and scientific environment has been analyzed.

Keywords: *scientific practices, social experience, the interaction of educational and scientific environment.*

Москалик Г., кандидат философских наук, доцент, докторант, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), gileya.org.ua@gmail.com

Философское значение научных практик и социального опыта в развитии современного мира

Проанализировано философское значение научных практик и социального опыта в развитии современного мира. Доказано фундаментальное единство и взаимозависимость науки, образования и социальной практики как феномена, который определяет в рамках информационно-образовательного общества основные тенденции цивилизационного и социокультурного развития, проанализировано эпистемологично-методологический и ценностно-смысловой потенциал взаимодействия образовательной и научной среды.

Ключевые слова: *научные практики, социальный опыт, взаимодействие образовательной и научной среды.*

* * *

УДК 101.1:316(045)

Левченко А. В.

кандидат філософських наук, доцент
кафедри філософії політології та права,
Хмельницький національний університет
(Україна, Хмельницький), levchenko84@inbox.ru

ПРИРОДА І СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ

Розглядаються різні аспекти функціонування соціальної організації в системі суспільного буття. Відзначено, що через діяльність організація проявляє себе як приклад колективного суб'єкта, який реалізує певну програму чи ціль. Виступаючи невід'ємним елементом соціальної структури, організація характеризується формальним розподілом функцій, наявністю ієрархії статусів, ролей і престижу, фіксованим членством і водночас певною свободою для своїх членів. Показано, що забезпечуючи умови для спільних узгоджених дій людей та для інтеграції їх зусиль у досягненні загальнозначущих цілей, соціальна організація демонструє потужні синергетичні можливості. Розглядаються особливості функціонування основних типів соціальної організації – формальної та неформальної. Встановлено, що прерогативи формальної організації полягають у фіксуванні та закріпленні сталого і повторюваного у відносинах між людьми, а неформальні структури виражають міру організаційної лабільності, динамічності, гнучкості соціальної системи.

Ключові слова: *соціальна організація, формальна організація, неформальна організація, синергетика, спільнота.*

Суттєвим чинником історичного розвитку на всіх етапах функціонування суспільства виступає організація. В різних формах діяльності певної спільноти, етносу чи нації вона проявляє себе як приклад колективного суб'єкта, що втілює зв'язки соціальної взаємодії і реалізує ту чи іншу програму чи ціль. Активна природа і соціотворчий вплив організації проявляється як на рівні функціонування певної спільноти, так і суспільства в цілому. Різноманітні засоби соціальної організації охоплюють усі рівні та сфери відносин між людьми, між окремим індивідом та групою тощо. Завдяки притаманним соціальній організації засобам соціалізації, нормам і цінностям створюються необхідні умови для продуктивної, спільної, узгодженої діяльності людей. Розвиток соціальних організацій є об'єктивною необхідністю історичного та культурного процесу.

Метою даної статті є розгляд основних положень соціальної організації, в контексті філософського аналізу. Таким чином, складність і багатовимірність проблеми впливу організації, визначає особливості філософського дискурсу, частиною якого є як

осмислення природи та сутності соціальної організації загалом, так і з'ясування конкретних історичних форм.

Найбільш суттєвий внесок у вивчення феномена організації, різних аспектів її діяльності зробили Д. Гвішіані [3] та його школа, а також Я. Зеленецький [4], А. Пригожин [10], Е. Смирнов [12], С. Фролов [13] та ін. Соціальна організація характеризується ними як необхідна складова суспільного життя і елемент суспільної структури. На думку А. Пригожина [10], соціальна організація є, передусім, ціллювою спільністю, а її функціональність реалізується через ціль. Теоретичні й практичні аспекти діяльності соціальної організації аналізуються Е. Смирновим [12], С. Фроловим [13], Б. Мільнером [8]. Розділяючи організацію як процес і як явище, вони стверджують, що, з одного боку, вона являє собою сукупність дій, що ведуть до виникнення взаємозв'язків між різними частинами цілого, а з іншого – організація – це об'єднання людей для виконання певних програм чи цілей.

В дослідженні І. Гавриленка та М. Недохи [2] організація постає як колективний суб'єкт соціального розвитку і важливий засіб соціалізації. Організація також характеризується як необхідна сторона історичного процесу, вираження здатності людської спільноти до узгоджених і скоординованих дій, для досягнення певної мети.

Діалектика взаємодії формальних і неформальних структур у рамках соціальної організації досліджується відомим американським соціологом П. Блау [1]. Аналізуючи інтегративні процеси в суспільстві, він з'ясовує роль формальної та неформальної організації у функціонуванні суспільства. Осмисленню організації як прикладу функціонування соціальної системи присвячена праця Н. Лумана [7].

Організація – це суспільний феномен, якому притаманна особлива структура, характер, цілі та соціальні функції. З'ясування їх природи та сутності можливе лише в контексті вивчення проблем, що стосуються загальної теорії організації. Термін “організація” означає дію, завдяки якій певному предмету, явищу чи процесу надається внутрішня впорядкованість, узгодженість частин чи елементів. Під організацією розуміється також сукупність процесів або дій, які ведуть до встановлення взаємних зв'язків між частинами цілого.

У контексті філософського аналізу поняття “організація” використовується для характеристики об'єднання людей, які спільно реалізують певну програму або завдання і діють на основі єдиних правил і процедур поведінки, узгоджених і скоординованих дій [8; 11; 13]. Організація складається з людей або груп, що взаємодіють між собою, здійснюють спільну діяльність, виконують більш-менш чітко окреслені функції в суспільстві. Часто соціальна організація виступає посередником між суспільством, з одного боку, і конкретними індивідами, з іншого. Водночас організація є досить самостійним і стабільним утворенням у рамках соціального цілого.

Цілі, які виконує організація є досить чіткими і визначеними для її членів. Крім того організація характеризується не лише цілеспрямованістю, своєрідним “баченням” цілі, але й своїми завданнями та

засобами їх реалізації. Завдяки цьому організації, як правило, складаються свідомо і раціонально. А умовою збереження організації, її стійкості та ідентичності самій собі є стан постійного обміну і взаємодії зі своїм соціальним оточенням. В організації також відбувається свідоме й добровільне входження й вихід індивідів з неї.

Соціальна організація являє собою також сукупність зразків поведінки, настанов, соціальних ролей, засобів соціального контролю. Це забезпечує співжиття членів спільноти, гармонізує множину їхніх прагнень і дій у процесі задоволення потреб, а також сприяє розв'язанню проблем і конфліктів, які виникають під час спільного життя.

Як невід'ємний елемент соціальної структури і цілісний комплекс взаємопов'язаних елементів організація характеризується формальним розподілом функцій, наявністю ієрархії статусів, ролей і престижу, бюрократичною структурою, фіксованим членством і водночас – певною свободою для її членів. На думку дослідників соціальної організації, вона являє собою досить складний організм, в якому переплітаються, поєднуються, координуються інтереси особистості та групи, примус і свобода, безумовна дисципліна й вільна творчість, нормативні вимоги і неформальні ініціативи. Вони постійно розвиваються, перебудовуються, коли не відповідають вибраним цілям, трансформуються в інші форми, коли виявляється, що вони не здатні виконувати свої завдання [6, с. 42, 47, 278].

В цілому організація характеризується через розподіл соціальних дій відповідно до статусів та ролей у групі, через взаємодоповнення цих диференційованих дій, а також стабільність і тривалість у часі статусної та ролевої структури, відносну незалежність соціальних дій від індивіда, що їх виконує.

Організація складається з індивідів і груп, що взаємодіють між собою. Соціальна взаємодія між членами організації є основним сутнісним визначенням суті організації. При цьому можна говорити про різні типи такої взаємодії: або такі, що наперед визначені планом чи програмою, або ж неформальні, спонтанні, особистісні в своїй основі. Організаційні процеси об'єктивно містять у собі соціальну сутність, однак і особистість в організації не втрачає своєї окремішності. Як правило, в організації концентрується потужний особистісний потенціал, що є передумовою розвитку людського об'єднання.

Тлумачення організації як цільової спільноти може бути доповнене розумінням її як соціально-психологічного феномена. З цього погляду організація постає як вид соціально-психологічної спільноти й соціально-психологічної діяльності, виступаючи при цьому суб'єктом діяльності та спілкування [5, с. 23].

Забезпечуючи умови для спільних узгоджених дій людей, для кооперації та інтеграції їх зусиль у досягненні організаційних цілей, виступаючи важливим способом об'єднання зусиль окремих індивідів у ході спільної діяльності, соціальна організація демонструє потужні синергетичні можливості. Так званий синергетичний ефект організації виявляє себе в природі додаткової енергії, що перевищує суму індивідуальних зусиль її учасників. Така перевага організації є однією з причин дуже частого звертання

людства до різних організаційних форм [13, с. 41]. Крім того синергетична парадигма або концепція самоорганізації нелінійних систем дозволяє бачити складність і неоднозначність процесів, у тому числі й організаційних, які відбуваються в суспільстві, визначити міру людської суб'єктивності в суспільних процесах.

Соціальна організація в цілому є феноменом складним і багатовимірним. Фіксуючи різні форми взаємодії між людьми, регламентуючи всі можливі зв'язки в суспільстві, організація постає як деяка єдність соціальних утворень, що діють відповідно до строго визначених програм, настанов і правил, з одного боку, і спонтанних сил суспільства, об'єднань і спільнот, що виникають незаплановано, поза програмою. Їх спільна діяльність є виразом сконцентрованого в людському об'єднанні потужного потенціалу соціальної інтеграції.

Перший тип організації виникає як результат узагальнення в нормах і санкціях більш або менш раціонального аналізу соціальної дійсності, умов вирішення життєво важливих для спільноти завдань. Другий тип створюється поступово і певною мірою несвідомо. Він містить у собі, як стрижень, такі норми і санкції, що певний час вже функціонували і визнавалися індивідами, але не були зафіксовані у кодексах, правилах чи загальних регламентах. Взагалі більшість таких норм не формулюється однозначно, хоча на практиці реалізується в діях індивідів – членів групи. Про це свідчать санкції, негативні для тих, хто відхиляється у своїй поведінці від визнаної більшістю норми.

Межа між першим і другим типами організації не є однозначно і назавжди зафіксованою. Часто буває так, що організаційні норми, які спочатку були встановлені свідомо й ефективність яких була контрольованою, з часом настільки глибоко засвоюються індивідами, що реалізуються ними автоматично, без урахування можливості застосування санкцій. Це свідчить про високий ступінь соціалізації суспільства.

Феномен неформальної організації (спільноти) пов'язаний переважно з важливістю процесів самоорганізації та саморегуляції в суспільстві і є наслідком спонтанних, непередбачуваних, незапланованих, не визначених наперед дій. Як зазначає А. Пригожин, неформальне – це таке явище в соціальній організації, яке стоїть поза організаційною програмою [10, с. 92]. Суттєве значення при виникненні неформальної організації мають також особистісні фактори (інтереси, мотиви, життєві цінності), особливості міжособистісного спілкування. Тому неформальну організацію можна характеризувати, по-перше, як вияв процесів самоорганізації, а по-друге, як безпосередню (тобто неопосередковану) спонтанну спільноту людей, побудовану на їх особистому виборі зв'язків і асоціацій між собою [10, с. 110–111]. Подібна природа неформальної організації обумовлює те, що вона упорядковує повсякденне життя поза межами формальних організацій або ж доповнює і компенсує кодифіковані зразки поведінки. В рамках неформальної організації функціонують переважно моральні санкції.

Як зазначає Н. Петрук, неформальні зв'язки в організації виявляють великий запас тієї соціальної

енергії, яку акумулює будь-яке людське об'єднання і яка проявляється в різних формах соціальної творчості. Взаємодії неформального характеру виявляються, передусім, у міжособистісному спілкуванні. Це спілкування не є формально-рольовим, воно не зводиться до формально й офіційно приписаних контактів, а реалізується поза програмою й виступає наслідком процесів самоорганізації. Міжособистісні взаємини не мають офіційного характеру, вони складаються спонтанно й є результатом взаємодії індивідів як особистостей [9, с. 59].

Отже, неформальна організація виникає й функціонує, передусім, як соціальний простір дії міжособистісних зв'язків і норм. А неформальні зв'язки характеризують такі відносини між людьми, які ґрунтуються на взаємності, відкритості стосунків, переважно глибоко особистісних, на відміну від суто функціональних чи анонімних.

Передумовою виникнення неформальних структур, реалізації різнобічної соціальної активності та творчості постають автономія й самоцінність особистості. Вільна й суверенна особистість є головною підставою для формування порядків людського співробітництва і товариськості. Сприятливими для утворення й зміцнення неформальних відносин в організації є також духовна близькість, взаємні симпатії індивідів, дотримання однієї системи цінностей. На думку Я. Зеленецького, у кожній спільноті є групи людей, яких пов'язує між собою дружба, спільність переконань, спільна віра, готовність до взаємодопомоги. Такі групи виявляються високоефективними як в досягненні важливих цілей, так і у впливі на соціальне оточення [4, с. 85].

На відміну від неформальної, формальна організація породжується не спонтанними силами, а являє собою єдність встановлених правил, стандартів, приписів, процедур, програм, які регулюють поведінку членів організації. Вона постає як інструментальне, свідомо сформульоване цільове утворення, що має чітко виражену організаційну структуру [1, с. 93]. Формалізація організації відбувається через свідомо задані сталі зразки функціональної поведінки (статус, режим, зв'язки тощо), які виступають як елементи організованості. Таким чином, головною ознакою формального є свого роду запрограмованість, попередня визначеність організаційних норм і дій [10, с. 90].

Наслідком формалізації, тобто задавання зразків, програмування дій в організації є звуження діапазону вибору, обмеження, навіть підкорення суб'єктивної волі учасника організації безособистісному порядку. Тому формальна організація будується переважно без урахування особистісних властивостей індивіда і не передбачає особливої прихильності індивіда до організаційних норм і вимог. Виходячи з цього, формальна організація наділяється авторитетом інституційної визначеності, узаконеності, як правило, з часом стає офіційною та інституційно визнаною.

Формальна організація – це передусім система формалізованих приписів, статусів, ролей, яка встановлює раціональний поділ праці, а також забезпечує координацію дій індивідів. Одним з критеріїв, за якими формальну організацію відрізняють

від неформальної, є принцип легальності. Формальним є все, що легальне, встановлене розпорядженнями чи за допомогою демократичних процедур волевиявлення. Інший критерій – незалежність організаційної структури від конкретних індивідів, які виконують регулюючі функції.

У рамках формальної організації велике значення мають статус і функціональні позиції (обов'язки) індивіда. Індивід як член формальної організації є носієм певної функції, йому притаманні також стійкі норми відносин з іншими індивідами. Таким чином, "індивід виявляється включеним у складну мережу заданих априорно відносин, які являють собою офіційно встановлену структуру статусів, програму діяльності й сукупність норм і правил [10, с. 92].

Орієнтація організації на формально установлені правила і завдання має своїм наслідком те, що її діяльність стає одноманітною, в ній здійснюється жорсткий контроль за всіма рішеннями та діями людей. При цьому механізми контролю, що діють у формальній організації, часто є неефективним, оскільки нівелюють свободу індивіда, і можуть призвести до виникнення соціальної напруги.

Формальна організація є досить ефективною соціальною структурою, особливо в умовах необхідності координації діяльності великої кількості людей, що об'єднуються для досягнення спільних цілей. Правила та норми, за якими здійснюється організаційна діяльність, чітко регулюють відносини між людьми. Об'єктивною ознакою формальної організації є соціальний контроль, що виступає засобом організованості. Завдяки механізмам координації здійснюється вибір шляхів до поставленої цілі, – зазначає С. Фролов [13, с. 78].

Необхідними ознаками формальної організації є раціональність, безособистісність, однозначність. Крім того формальна організація ефективно використовує силу влади, зокрема, державної, що нерідко спричиняє перетворення її в офіційну. Незважаючи на те, що влада, як правило, упорядковує людську діяльність, контролює її, робить раціональною, вона часто обмежує свободу особистості, можливості вибору.

Складним є співвідношення особистості та формальної організації. На думку А. Пригожина, належність індивіда до формальної організації визначається, передусім, його роллю в ній [10, с. 116]. Водночас особистість здатна опиратися прагненню формальної організації до її повного підпорядкування та поглинання. Завдяки автономії особистості й відокремленню функції від особистості людина отримує можливість здійснення вибору того чи іншого типу поведінки. Тому, звісно, людина не може бути повністю запрограмованою у своїй діяльності й виконувати лише те, що передбачено програмою організації. Людина завжди виявляє себе і реалізує свої можливості як особистість, і ця обставина суттєво впливає на приписану людині роль.

Слід враховувати те, що формальними настановами, загальними довготривалими правилами і цілерациональними діями задаються досить стабільні координати людської діяльності. А формальні приписи до того ж часто не допускають свавілля. Крім того формальні організаційні структури забезпечують

стабільність зв'язків між людьми і передбачуваність людської поведінки.

З одного боку, формальна організація перешкоджає індивідуалізації людської діяльності, а з іншого, вона надає загальнозначущої форми поведінці особистості, значною мірою детермінуючи її. Формальні механізми пов'язують індивіда і організацію, а входження індивідів до організації мотивує процес формування групової свідомості. І хоча індивіди, які утворюють формальну організацію, відрізняються між собою за соціальним статусом, їх об'єднують спільні цілі й єдиний інтерес [10, с. 121].

Розвиток організації супроводжується, як правило, процесами інституалізації. Становлення соціальних інститутів – це закономірний процес суспільної та історичної еволюції людської спільноти. Соціальні інститути, як і організація, виступають суб'єктом культурно–історичних і державотворчих процесів. Від міри інституалізації залежить функціонування соціального організму в цілому, його нормальний і стабільний розвиток. Соціальні інститути забезпечують успадкування суспільного та історичного досвіду, його засвоєння, розвиток в нових формах, соціалізацію індивідів, регулювання, координацію, організацію суспільних відносин, вартісних орієнтацій, звичаїв, традицій, моделей і норм поведінки. Соціальний інститут характеризується як стійка форма організації і регулювання суспільного життя, що включає сукупність закладів, соціальних норм і культурних зразків, які визначають стійкі форми соціальної поведінки і дій [2, с. 331].

Залежно від способів та ефективності функціонування соціальних інститутів та організацій значною мірою здійснюється розвиток соціуму. Звісно, головним продуктивним чинником політичного життя і центральною ланкою організації суспільства є такий інститут, як держава. Вона уособлює владні функції, монополює володіє правом їх застосування. Процес творення держави включає в себе різні процеси – політичні, економічні, правові, соціокультурні, духовні. Одним із суттєвих соціальних механізмів і чинників державотворення виступає організація.

Слід констатувати, що розвиток суспільства, його рух до стабільних інституалізованих утворень, передусім держави, супроводжується обов'язковою формалізацією неформальних відносин, що складаються в рамках людської спільноти. Загалом діалектика взаємодії формальних і неформальних елементів в соціальній системі є дуже складною. Прерогативи формальної організації полягають, передусім, у фіксуванні та закріпленні всього сталого і повторюваного у відносинах між людьми. Неформальні структури виражають міру організаційної лабільності, динамічності, гнучкості соціальної системи. Формальне і неформальне в соціумі можуть, з одного боку, протистояти одне одному, а з іншого, можуть досить тривалий час співіснувати, функціонувати разом. За певних історичних умов неформальні зв'язки можуть досить швидко перетворюватися у формальні – тоді вільні асоціації чи спільноти однодумців трансформуються в строго регламентовані об'єднання з чіткими умовами, статутами, умовами членства тощо. Можливі також ситуації, коли існуючі вже неформальні

об'єднання і структури включаються у функціонування формально–інституціональних організаційних структур і самі стають їх елементами. Таким чином, у ході історичного чи соціального розвитку може відбуватися легалізація неформальних відносин. Формалізація здійснюється також через надмірне розростання рамок самої організації, збільшення її членів. Це в свою чергу, також вимагає більш чіткої регуляції та координації дій членів організації.

Формальна та неформальна організація не функціонують окремо, вони співіснують, взаємозамінюють одна одну, забезпечуючи тим самим нормальне функціонування соціуму. Категоричного протиставлення або розділення їх у суспільстві немає. Скоріше неодноразова констатація відмінностей між формальною та неформальною організаціями вказує на необхідність пристосування формальної організації до тих вимог життя, які пробили дорогу у вигляді неформальних зразків і еталонів поведінки.

Звісно, з позицій розвитку окремої особистості, задоволення її потреб та інтересів набагато ефективнішими є неформальні зв'язки і спонтанні порядки. Вони за своєю природою є особистісно зорієнтованими. А серед їх основних рис можна відзначити надзвичайну “своєчасність”, лабільність до характеру змін у суспільстві, спонтанність, тобто незапланованість виникнення, добровільність членства. Неформальні зв'язки виникають тоді, коли в цьому відчувається особлива потреба, необхідність у особистісних контактах і міжособистісному спілкуванні. Індивід як носій активності помітно впливає на соціальне оточення, і таким чином, відбувається своєрідна персоніфікація соціального середовища. В процесі утвердження комунікативних зв'язків проявляється взаємна зацікавленість учасників в об'єднанні та інтеграції навколо суспільно значущих цілей.

Загалом організація виступає досить суттєвим компонентом суспільного розвитку. Вона є носієм різних форм активності людей, впливає на формування системи цінностей в суспільстві, детермінує вияви культурного й політичного життя й постає невід'ємною частиною державотворчих процесів. Організація виступає також структурою, яка акумулює загальнолюдський досвід співіснування й спільної діяльності.

Отже, організація у своїх сутнісних визначеннях характеризується як необхідний компонент суспільного розвитку. Вона детермінує різні форми активності людей, впливає на спрямованість культурного й політичного життя, виконує відповідні історичній ситуації завдання та функції. В результаті організація стає противагою дезорганізаційним процесам у суспільстві, сприяє раціоналізації людської діяльності, виконує важливі інтеграційні функції.

Зосереджуючи в собі важливі механізми і засоби соціальної, духовної та політичної консолідації людської спільноти, організація стимулює її рух до вищих форм культурно–історичного та суспільно–політичного існування.

Список використаних джерел

1. Блау Питер М. Исследование формальных организаций // Американская социология. Перспективы, проблемы, методы:

Сб. статей / пер. с англ. В. В. Воронина и Е. В. Зиньковского / П. Блау. – М.: Прогресс, 1972. – С.93–105.

2. Гавриленко І. М., Мельник П. В., Недюха М. П. Соціальний розвиток / І. М. Гавриленко, П. В. Мельник, М. П. Недюха. – Ірпінь: Акад. ДПС України, 2001. – 485 с.

3. Гвишиани Д. М. Организация и управление / Д. М. Гвишиани. – М.: Наука, 1972. – 536 с.

4. Зеленецкий Я. Организация трудовых коллективов / Я. Зеленецкий. – М.: Прогресс, 1971. – 311 с.

5. Історія українського війська / В. Гриневич [та ін.]; упоряд., передмова Я. Дашкевич. – Львів: Світ, 1996. – 840 с.

6. Лукашевич М. П. Соціологія праці / М. П. Лукашевич. – К.: Либідь, 2004. – 437 с.

7. Луман Н. Общество как социальная система / пер. с нем. А. Антоновского / Н. Луманн. – М.: Логос, 2004. – 231 с.

8. Мильнер Б. З. Теория организации / Б. З. Мильнер. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 548 с.

9. Петрук Н. К. Українська духовна культура XVI–XVII ст.: соціальна організація і формування простору національного буття / Н. К. Петрук. – Хмельницький, 2007. – 288 с.

10. Пригожин А. И. Методы развития организаций / А. И. Пригожин. – М.: МЦФЭР, 2003. – 863 с.

11. Пригожин И., Стенгерс И. Время, хаос, квант / И. Пригожин, И. Стенгерс. – М.: Прогресс, 1999. – 310 с.

12. Смирнов Э. А. Теория организации / Э. А. Смирнов. – М.: ЮНИТИ, 2002. – 548 с.

13. Фролов С. С. Социология организаций / С. С. Фролов. – М.: Гардарики, 2001. – 382 с.

References

1. Blau Piter M. Issledovanie formal'nyh organizacij // Amerikanskaja sociologija. Perspektivy, problemy, metody: Sb. statej / per. s angl. V.V. Voronina i E.V. Zin'kovskogo / P.Blau. – М.: Progress, 1972. – S.93–105.

2. Gavrylenko I.M., Mel'nyk P.V., Nedjuha M.P. Social'nyj rozvytok / I.M. Gavrylenko, P.V. Mel'nyk, M.P. Nedjuha. – Ірпін': Akad. DPS Ukraї'ny, 2001. – 485 s.

3. Gvishiani D.M. Organizacija i upravlenie / D.M. Gvishiani. – М.: Nauka, 1972. – 536 s.

4. Zelenevskij Ja. Organizacija trudovyh kolektivov / Ja.Zelenevskij. – М.: Progress, 1971. – 311 s.

5. Istorija ukrai'ns'kogo vijs'ka / V.Grynevych [ta in.]; uporjad., predmova Ja.Dashkevych. – L'viv: Svit, 1996. – 840 s.

6. Lukashevych M.P. Sociologija praci / M.P. Lukashevych. – К.: Lybid', 2004. – 437 s.

7. Luman N. Obshhestvo kak social'naja sistema / per. s nem. A.Antonovskogo / N.Lumann. – М.: Logos, 2004. – 231 s.

8. Mil'ner B.Z. Teorija organizacii / B.Z. Mil'ner. – М.: INFRA-M, 2003. – 548 s.

9. Petruk N.K. Ukraї'ns'ka duhovna kul'tura XVI–XVII st.: social'na organizacija i formuvannja prostoru nacional'nogo buttja / N.K. Petruk. – Hmel'nyc'kyj, 2007. – 288 s.

10. Prigozhin A.I. Metody razvitija organizacij / A.I. Prigozhin. – М.: MCFJeR, 2003. – 863 s.

11. Prigozhin I., Stengers I. Vremja, haos, kvant / I.Prigozhin, I.Stengers. – М.: Progress, 1999. – 310 s.

12. Smirnov Je.A. Teorija organizacii / Je.A. Smirnov. – М.: JuNITI, 2002. – 548 s.

13. Frolov S.S. Sociologija organizacij / S.S. Frolov. – М.: Gardariki, 2001. – 382 s.

Levchenko A. V., Ph.D., Associate Professor of Philosophy of Politics and Law, Khmelnsky National University (Ukraine, Khmelnsky), levchenko84@inbox.ru

Nature and specificity of social organization in the context of contemporary philosophical discourse

In the article different aspects of social organization functioning in the system of public life are examined. It is marked that through activities organization proves itself as an example of collective subject, which will realize in the certain program or aim. Organization comes forward as an inalienable element of social structure, and is characterized by formal distribution of functions, presence of statuses hierarchy, roles and prestige, fixed retention and at the same time certain freedom for the members. It is shown that providing possibilities for the general concerted actions of people and integration of their efforts in main aims achievement, social organization demonstrates powerful sinergistical possibilities. The features of social organization basic types functioning are examined – formal and informal. It is set that the prerogatives of formal organization consist in securing and fixing permanent and repeated values between people and that informal structure express the measure of organizational lability and dynamism, social system flexibility.

Keywords: social organization, formal organization, informal organization, synergetic, association.

Levchenko A. V., кандидат философских наук, доцент кафедры философии политологии и права, Хмельницкий национальный университет (Украина, Хмельницкий), levchenko84@inbox.ru

Природа и специфика социальной организации в контексте современного философского дискурса

Рассматриваются разные аспекты функционирования социальной организации в системе общественного бытия. Отмечено, что через деятельность организация проявляет себя как пример коллективного субъекта, который реализует определенную программу или цель. Выступая в качестве неотъемлемого элемента социальной структуры, организация характеризуется формальным распределением функций, наличием иерархии статусов, ролей и престижа, фиксированным членством и в то же время определенной свободой для своих членов. Показано, что обеспечивая условия для общих согласованных действий людей и для интеграции их усилий в достижении общезначимых целей, социальная организация демонстрирует мощные синергические возможности. Рассматриваются особенности функционирования основных типов социальной организации – формальная и неформальная. Установлено, что prerogatives формальной организации заключаются в фиксировании и закреплении постоянного и повторяемого в отношениях между людьми, а неформальные структуры выражают меру организационной лабильности, динамической, гибкости социальной системы.

Ключевые слова: социальная организация, формальная организация, неформальная организация, синергетика, сообщество.

* * *

УДК 165.241

Литвинчук О. В.

доцент кафедры гуманитарних і соціальних наук,
Житомирський державний технологічний університет
(Україна, Житомир), oksana.litva@yandex.ua

ИСТОРИЧНИ АСПЕКТИ МАРГІНАЛЬНОСТІ

Суспільні перетворення – перший і об'єктивний фактор виникнення маргінального, і чим глибше такі перетворення, тим більше вони створюють об'єктивних підстав для виникнення маргінальних індивідів, груп, цілих народів та націй. Аналізуючи феномен маргінальності, сферу застосування цього поняття, необхідно ознайомитися з її глибинною природою, джерелами та об'єктивними причинами виникнення.

У процесі аналізу проблеми маргінальності у різні вікові періоди було застосовано метод єдності історичного та логічного. Своєю роль відіграли й такі методи, як аналіз та синтез.

Таким чином, у роботі розглянуто історичні передумови та причини виникнення проблеми маргінальності, а також проаналізовано прояви маргінальності у різні історичні епохи.

Ключові слова: напруження цивілізації, механізми виклику і відповіді, феномен ушвидчення темпів суспільного життя, прискорення історії, маргінальність.

В останні десятиріччя маргінальне стрімко увірвалося в наше життя, проникнувши в усі сфери: у економічну, політичну, правову, побутову. Цей процес набув такої глибини, що сучасна людина сприймає маргінальне як щось звичне, що не викликає особливого занепокоєння. Стало нормативним говорити про маргінальну особистість, маргінальні групи, маргінальні професії тощо.

Признайомленні з маргінальним виникає питання про його глибинну природу, джерела та об'єктивні підстави виникнення. Варто зауважити, що при всій “розкиданості” визначень маргінального абсолютна більшість дослідників пов'язують його сутність зі станом соціального суб'єкта як своєї межі, порубіжжя, зламовості. Маргінальне, як справедливо зазначає В. Муляр, – це те, що існує, функціонує в умовах порубіжних процесів, на зламі двох або більше соціокультурних стандартів. Саме вказаним вище станом зумовлена дана буттєва ознака маргінального суб'єкта як його онтологічна та світоглядно-смілова невизначеність.